
PRESENTACIÓ

Certament la relació del català i l'aragonés és la història d'un contacte multiseular. El veïnatge derivat de la geografia i dels segles de convivència dins una mateixa corona ho van fer possible. Tots dos romànics van ser mitjà d'expressió de les institucions medievals, de la literatura i dels ciutadans de països lligats per una mateixa monarquia. La unió dinàstica, la reorientació dels comtats catalans vers la península Ibèrica i l'expansió per terres valencianes van intensificar els vincles que ja degueren nàixer en el bressol pirinenc. Tot i així, hem de reconèixer que no hi ha hagut una atenció suficient sobre aqueixa estreta relació.

Probablement, la diversificació i la castellanització primerenca dels parlars aragonesos no han facilitat les coses. L'aragonés ha arribat a percebre's com a mera varietat de l'espanyol. L'adscripció dels parlars fronterers de l'extrem nord-occidental al català o a l'aragonés ha estat l'afer més atés, tradicionalment; a les hores d'ara, ja disposem d'estudis de gran solvència sobre la qüestió. Hem de recordar, a més, els treballs pioners en la descripció de les parles de l'Aragó pirinenc de Coromines i Casacuberta i de Badia.

Les investigacions de Germà Colón en la caracterització del lèxic català han mostrat la necessitat d'aclarir què és l'aragonés i quins contactes ha mantingut amb el català; han fet palesa la necessitat de conèixer la realitat històrica, els àmbits socials, culturals i econòmics que van permetre des de l'Edat Mitjana la relació quotidiana, segons els contextos, entre tots dos romànics. Per aqueixa drecera, Joan Veny ha fet veure la ductilitat del concepte de continuïtat d'àrea lingüística per a entendre certes coincidències del nostre vocabulari, especialment de l'àmbit nord-occidental, amb l'aragonés.

Els estudis sobre el català dels primers anys de la conquesta del Regne de València han mostrat com l'aragonés no era cap desconegut en aquestes terres. Recordem, especialment, el treball de Joan Ponsoda sobre textos de la Cocentaina de darreries del s. XIII que ens han permès d'endevinar la vida diària d'uns parlants en què català i aragonés eren veritablement veïns. La recerca d'historiadors com Agustín Rubio Vela, Mateu Rodrigo o Enric Guinot ha remarcat recentment la importància que va tenir el component demogràfic d'Aragó en el poblament de les terres valencianes. Aqueixos estudis ens conviden a estar atents a la realitat lingüística aragonesa per a entendre certes particularitats del valencià.

Dins aqueix context, hem plantejat aquest monogràfic de *Caplletra* com a contribució al coneixement dels vincles històrics i lingüístics que relacionen els parlars d'Aragó i el català. El lector trobarà ací un feix de col·laboracions que giren a l'entorn de tres grans blocs. El primer se centra en la descripció de l'aragonés. Hi tenim l'article de Franchó Nagore «Notas para una caracterización lingüística del aragonés». És una aportació sòlida que clarifica un univers lingüístic marcat per la diversificació. L'autor

aporta materials tot just recaptats, especialment, en els parlars vius i també en la documentació.

Hi ha després l'aportació de Jesús Vázquez Obrador sobre el substrat preromà de l'aragonés, un component clau en la caracterització d'un romànic a mitjan camí d'altres tres modalitats llatines (l'occità, el català i el castellà); Vázquez mostra ací un coneixement molt aprofundit d'aqueix vessant, sovint esmunyedís, del substrat lingüístic més reculad. Javier Terrado, coneixedor del món lingüístic pirinenc, se centra en una qüestió molt concreta: els participis ribagorçans en *-áu*, *-éu* i *-íu*. Fa una proposta ben suggestiva per a explicar un tret sovint entés com a castellanitzant.

Tanquen aquest primer bloc dos col·laboracions centrades en dues problemàtiques llunyanes en el temps però ben connectades: la primera «La denominació de *lingua aragonesa* des d'una perspectiva catalana», signada per Germà Colón, connecta amb el procés històric de minorització de l'aragonés, ja ben avançat a finals de l'Edat Mitjana; fa veure, amb abundoses dades documentals, com, malgrat la castellanització de la llengua que ens mostren els documents, es mantenia la consciència diferencial dels parlants. Clou aquest primer bloc l'article d'Artur Quintana, coneixedor dels parlars aragonesos i del català d'Aragó. Quintana reflexiona sobre les dificultats de l'actual procés de normativització de l'aragonés i del paper que hi correspon a les parles ribagorçanes.

El segon bloc de treballs atenen la realitat històrica que va afavorir el contacte entre el català dels valencians i Aragó. Com avançàvem, és imprescindible la informació sobre els factors demogràfics, econòmics i culturals que serveixen per a canalitzar el contacte lingüístic. L'aportació d'Enric Guinot aprofundeix en un aspecte ja plantejat en el seu recent llibre: la importància del component demogràfic aragonés en el repoblament de les terres valencianes; aqueix component és una de les claus per a explicar algunes solucions lingüístiques valencianes. Proposa, a més, una revisió del concepte dual que durant molt de temps s'havia difós del País Valencià.

Agustín Rubio Vela ens ofereix un treball àmpliament documentat sobre un canal de contacte entre els valencians de l'Edat Mitjana i Aragó: la importació de cereal. A través de la documentació que aporta, advertim els vincles que lligaven el Baix Aragó amb València; descobrim l'àrea geogràfica concreta d'aqueixos vincles i, fins i tot, com l'entrada dels productes importats obria el camí per a la penetració de formes lingüístiques aragoneses. Aporta, a més, un grapat de topònims aragonesos adaptats.

El tercer i darrer bloc d'articles se centren específicament en els contactes entre el català, especialment de terres valencianes, amb els parlars d'Aragó. Com hem avançat són més conegudes les relacions del català nord-occidental amb l'aragonés més septentrional. Ací trobarem materials de molt d'interés referits a l'àmbit més meridional, des del Matarranya fins al migjorn i l'interior valencià.

Obri el tercer bloc l'aportació de Maria Rosa Fort i Cañellas sobre «El català i l'aragonés, llengües en contacte (Edat Mitjana i Moderna)». Hi descobrim dades de primera mà, derivades del pacient despullament documental, per a entendre aqueix

contacte en un àmbit geogràfic de molt d'interés, com són les terres de la Franja. De bell nou hi veiem com les relacions quotidianes entre les persones d'espais geogràfics immediats afavoreixen els bescanvis lingüístics.

José Enrique Gargallo dibuixa un retrat precís dels parlars valencians de les comarques interiors: descriu la petjada aragonesa i la influència del valencià veí; assaja una descripció dels diversos models de parla d'aquelles contrades.

Trobem tot seguit tres treballs centrats en la presència de formes lingüístiques aragoneses en el català dels valencians. El primer, signat per Joan Veny, se centra, amb gran riquesa documental, en el verb *gemecar* 'gemegar'. L'autor, gran coneixedor dels nostres parlars i de la influència que hi ha tingut el component aragonés, especialment en el valencià, descarta la proposta que ha volgut fer anar aquest verb per les dreceres tortuoses del mossàrab. Clou aquest volum el treball de Josep Martines, que prova d'il·lustrar el paper de l'aragonés en la caracterització lèxica del valencià.

Considerem que, sense voluntat d'exhaurir el tema, aquest *Caplletra* ofereix un bon panorama sobre la història d'aqueix contacte multiseular entre el català i l'aragonés, amb una atenció especial a la importància d'aquest contacte en terres valencianes.

JOSEP MARTINES
Universitat d'Alacant